

Humboldt-universitetet: Alle moderne universiteters mor

Av Lars Hoff

Humboldt-universitetet i Berlin er kjent som «alle moderne universiteters mor». Det ble grunnlagt i 1810 på idéen om enhet mellom forskning og læring. Der Berlinmuren en gang gikk ligger nå Nord-Europa-instituttet. Her holder den norske Henrik Steffens-professoren, filosofen Helge Høibraaten, hus. Han markerer at det er Ibsen-år i år og at det var nettopp i Tyskland at Ibsen skrev mange av sine mest kjente verk.

Publisert 19. juni 2006 11:42

BOKBÅL I 1933: På denne plassen brente nazistiske studenter og lærere fra Humboldt-universitetet 10. mai 1933 bøker forfattet av jøder og andre som ikke falt i smak hos Hitler-regimet.

Foto: Ola Sæther

Humboldt-universitetet i Berlin ble grunnlagt i 1810 og er jevngammelt med Universitetet i Oslo (1811). Begge universitetene ble tuftet på den humboldtske idé om at forskning og læring hører sammen og at studentene skal preges av et humanistisk dannelsesideal.

Den H-formede hovedbygningen ligger i paradegaten Unter den Linden i Berlin-Mitte og var opprinnelig prins Henrik av Prøyssens slott. Bygningen stod ferdig i 1766, mens de to bakre fløyene først ble bygd i årene 1913-20. På hver sin side av inngangsporten troner brødrene Wilhelm og Alexander von Humboldt på sokkel. Wilhelm var statsmannen og språkforskeren som grunnla Berlins første universitet, som fikk det latinske navnet *Alma Mater Berolinensis*. Alma mater betyr «nærende mor» og har fra gammel tid vært en betegnelse for universitetet. Universitetet i Berlin ble en banebryter for tallrike nye naturvitenskapelige disipliner, ikke minst takket være naturvitenskapsmannen Alexander von Humboldt. 29 nobelprisvinnere har hatt tilhold der, blant andre fysikerne Albert Einstein og Max Planck.

Omskiftelig historie fra 1933

Siden 1933 har Humboldt-universitetet opplevd både nazistyre med bokbål og utrenskninger av jøder og opposisjonelle, krig, 40 nye år med diktatur - og tysk gjenforening. Hovedbygningen ble svært ødelagt under krigen, men gjenoppbygd i sin opprinnelige senbarokke stil. Dagens navn fikk universitetet først i 1949 i det nyopprettede DDR.

Gjenforeningen i 1990 var begynnelsen på en ny tid med omveltninger. En stor andel av de vitenskapelige ansatte, anslagsvis 3000, ble pensjonert eller fikk sparken i løpet av få år, mange fordi de var for tett knyttet til det gamle regimet, og erstattet med nye folk, de fleste fra vest. Antallet studenter er nesten blitt fordoblet siden 1992/93, og med dagens ca. 39 000 studenter er det et av Tysklands største universiteter.

Drøye 15 år etter gjenforeningen er økonomien blitt det største hodebryet for Humboldt-universitetet. Berlin er tynget av gjeld, og harde spareprogrammer har også rammet byens første Alma mater.

Omstridt Marx-sitat

Omtrent det eneste som nå minner om DDR-tiden er Karl Marx-sitatet som pryder trappeoppgangen i den store foajéen: «Die Philosophen haben die Welt nur verschieden interpretiert, es kommt aber darauf an, sie zu verändern.» (Filosofene har hittil nøydt seg med å fortolke verden, mens det det kommer an på, er å forandre den.) Sitatet har stått der siden 1953 og ble fredet sammen med resten av foajéen i DDR-tiden.

- Sitatet burde ikke stått der. Det er et uttrykk for østtysk sentimentalitet og uverdigg for et universitet, mener Bernd Henningsen. Han har vært bestyrer for Nord-Europa-instituttet siden det ble grunnlagt i 1994, da Berlins to skandinavistiske institutter fusjonerte.

Henningsen er født og oppvokst i Flensburg, nær grensen til Danmark, har danske aner på morssiden, snakker flytende dansk og er hedret med fortjenesteordener i alle de tre skandinaviske landene for sitt arbeid. Han har vært en sentral person i forbindelse med vandreutstillingen «Ikke bare laks og pølser. Norsk-tyske forbindelser gjennom hundre år» i anledning Norges 100-årsmarkering i fjor. Den kommer til Berlin i oktober. (På bildet til høyre: de norske studentene Joachim Kallevig (t.v.), historie, og Henrik Holm, teologi.)

Institutt på historisk grunn

Nord-Europa-instituttet er det største innenfor skandinavistikk i Tyskland - med om lag 30 ansatte og 600 studenter. Fem lektorer underviser i de fem nordiske språkene på heltid. Instituttet ligger i en ny bygning i Schützenstrasse noen steinkast sør for Unter den Linden. Akkurat der gikk Berlinmuren i sin tid. I august flytter hele instituttet sammen med germanistene til nye lokaler på Hegelplatz nær hovedbygningen.

- Vi er det eneste instituttet for skandinavistikk i Tyskland som også beskjeftiger oss med politikk og historie, i tillegg til de fem nordiske lands språk og litteratur. Foruten Norden dekker vi også Grønland, Nordvest-Russland og Østersjø-regionen. Etter mitt syn er dette grunnen til vår suksess, sier Henningsen.

Henrik Steffens-professoratet

Filosofen Helge Høibraaten fra NTNU i Trondheim overtok som Henrik Steffens-professor ved instituttet høsten 2004. Han etterfulgte historikeren Einhart Lorenz (1999-2000) og kunsthistorikeren Jan Brockmann (2000-04). Det var den norske regjeringen som på slutten av 90-tallet tok initiativet til å opprette gjesteprofessoratet som et ledd i sin nye Tysklandsstrategi. Det har en foreløpig tidsramme på ti år, blir administrert av Det humanistiske fakultet på UiO og er betalt av den norske stat. Sverige har et tilsvarende gjesteprofessorat oppkalt etter Dag Hammarskjöld.

Henrik Steffens (på bildet t.v.) var naturfilosof og en ledende intellektuell i sin samtid og tilhørte den tyske romantiske bevegelse. Han ble født i Stavanger i 1773, utdannet seg ved universitetet i København og var professor på Friedrich-Wilhelm-Universität (som universitetet i Berlin het 1828-1949) fra 1831 til sin død i 1845. En kort periode var han også rektor.

- Henrik Steffens er den viktigste felles intellektuelle skikkelsen som knytter

sammen Norge, Danmark og Tyskland. Han er den eneste berømte nordmannen som er gravlagt i Berlin. Det var en selvfølge at et norsk gjesteprofessorat måtte oppkalles etter ham, sier Henningsen.

I Ibsen-årets tegn

Studieåret ved tyske universiteter er delt inn i et vintersemester (oktober-februar) og et sommersemester (april-juli). For Høibraaten har begge semestre stått i Ibsen-årets tegn.

- Ibsen og Tyskland er et kjempestort tema. Han bodde over 20 år der, i Dresden og München, han forfattet svært mange av sine mest kjente skuespill der, og hans innflytelse i hovedstaden Berlin var fra 1880-årene enorm, minner Høibraaten oss om.

Han holder hver uke én forelesning og ett seminar om filosofi og kulturelle strømninger i Skandinavia og Tyskland i et komparativt perspektiv. Blant temaene har vært rettspositivismen som skandinavisk tradisjon og kulturradikalismen i Norge i mellomkrigstiden. Han har også holdt seminarer om den norske filosofen Hans Skjervheims tenkning i lys av Habermas og Heidegger, og om Ibsen og Nietzsche.

- Gjesteprofessoratet har en viktig funksjon. Jeg merker at det svarer til et behov i Tyskland. Men det er ingen lett stilling å besette, fordi den krever at man både behersker tysk språk og er lommekjent med tyske forhold, sier Høibraaten. Han er den første norskfødte nordmannen i stillingen og har mange års studie- og forskningsopphold ved tyske universiteter bak seg.

Hver tirsdag arrangerer Høibraaten de såkalte «Henrik Steffens-forelesningene». Da kommer norske forskere eller offentlige personer, men også tyskere som vet noe om Norge, for å forelese. Disse forelesningene er åpne for allmennheten og foregår enten på norsk eller tysk.

Peer Gynt som germansk helt

- 2. mai foreleste den tyske Ibsen-eksperten Uwe Englert om den politiske bruken

av Ibsen i Det tredje rike. I Hitler-vennen Dietrich von Eckarts svært frie oversettelse for den tyske scenen er ikke Peer Gynt lenger den idiotiske nordmannen som roter rundt og ikke får til noen ting, men en germansk helt i kamp med jødiske troll, forteller Høibraaten.

Også forfatterne Dag Solstad og Edvard Hoem og lederen for Ibsen-senteret ved UiO, Frode Helland, har bidratt med «Henrik Steffens-forelesninger» denne våren. Tysklands største nålevende filosof, Jürgen Habermas, holdt i januar i år en forelesning om viljesfrihet i forbindelse med at han vant Holbergprisen 2005. Arrangementet trakk fullt hus i Akademie der Künste og var et samarbeid med den norske ambassaden i Berlin.

BILDET NEDERST: Helge Høibraaten (t.v.) er norsk Henrik Steffens-professor og Bernd Henningsen er bestyrer for Nord-Europa-instituttet på Humboldt-universitetet, det største skandinavistikk-miljøet i Tyskland - med om lag 30 ansatte og 600 studenter.